

Çelik, Hüseyin (2023). Bilmesinlercilik ve Medya: Türkiye’de Yayın Yasağı Uygulamaları,
Kritik İletişim Çalışmaları Dergisi, 2023 Güz -02- (01-16)

BİLMESİNLERCİLİK VE MEDYA: TÜRKİYE’DE YAYIN YASAĞI UYGULAMALARI

OBSCURANTISM AND MEDIA: BROADCAST BANS IN TURKEY

Hüseyin ÇELİK^a

Doi: 10.53281/kritik.1349224

^aProf. Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, hucelik@gmail.com, 0000-0001-9375-9320

MAKALE BİLGİLERİ

Makale:

Gönderim Tarihi: 24.08.2023

Ön Değerlendirme: 30.08.2023

Kabul Tarihi: 27.12.2023

Anahtar Kelimeler:

Bilmesinlercilik, Basın, Medya,
Türkiye’de Medya, Yayın Yasakları

Key Words:

Obscurantism, Press, Media, Media in
Turkey, Broadcast Bans.

ÖZET

İktidarlar binlerce yıldır bilginin tüm insanlara akmasını ve zenginleşmesini arzu etmemişlerdir. Bilmesinlercilik düşüncesi doğrultusunda bilginin kendi tekelinde olmasını istemişler ve paylaşılmasını engellemişlerdir. Günümüzde yine çeşitli iktidarlar tarafından bu uygulamanın yapıldığı görülmektedir. Böylece gücü elinde tutmak adına kamusal bilgi geniş kitlelerden uzak tutulmakta ve yayılması engellenmektedir. Bu makalenin konusu Türkiye’de bilmesinlercilik düşüncesiyle haberlerin tüm kitle iletişim araçlarında engellenmesidir. Bu makalede tümdengelim yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde felsefe ve mantıkta sahip olunan genel verilerden yola çıkılarak önceden belirlenmiş ilkelere göre olgusal sonuçlar çıkmaktadır. Aristoteles’in bilmesinlercilik ilkesinden hareketle yayın yasaklarının bilgiyi oluşturmadan zayıf bıraktığı veya yok ettiği iddiasından hareket edilmiştir. Bu doğrultuda yayın yasakları ile ilgili mahkeme kararları incelenmiş ve bu kararların öncelikle ilgili mevzuat ile çeliştiği ortaya çıkmıştır. Basın Kanunu'nun 3/2 maddesi ile 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un genişletilerek kararların alındığı görülmektedir. Bilginin öncülü ortadan kaldırılarak delilden yoksun bırakılmakta ve böylece insanların bilgiye ve habere ulaşması engellenmektedir. İnsanların gerçeklere ulaşması zorlaşmakta ve bilginin birikerek zenginleşmesinin önüne geçirmektedir.

ABSTRACT

For thousands of years, powers have not desired the flow of knowledge and enrichment to all people. In line with the idea of Obscurantism, they wanted the information to be monopoly and prevented it from being shared. Today, it is seen that this practice is done by the powers. Thus, in order to retain control, public information is kept away from large masses and its dissemination is prevented. In this article, the blocking of news in all mass media in Turkey with the idea of Obscurantism has been chosen as the subject. This method is frequently used in various studies. In this method, based on general data in philosophy and logic, factual results are obtained according to predetermined principles. Based on these principles, a qualitative research design was used. Based on Aristotle's principle of Obscurantism, it was argued that the publication bans weaken or destroy information without creating it. In this regard, court decisions regarding publication bans were examined and it was revealed that these decisions contradict the relevant legislation. It is seen that the decisions are made by expanding article 3/2 of the press law and law No. 6112 on the Establishment and Broadcasting Services of Radio and Television. By removing the premise of knowledge, it is deprived of proof and thus people are prevented from accessing information and news. It becomes difficult for people to reach the facts and prevents the accumulation of knowledge.

GİRİŞ

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte medya alanı tüm dünyada genişlemiştir. Artık ceplere kadar girmiş olan medya alanı teknolojik belirleyicilik anlayışıyla değerlendirildiğinde haber alma özgürlüğünü beraberinde getirmektedir. İnsanlara haber ulaştırma, insanların haber alma ve duygu ile düşüncelerini geri bildirim yoluyla aktarma gibi imkânlar bu anlayışın olumlu sonuçlarıdır. Oysa teknoloji aynı zamanda engelleme, manipüle etme, fazlalaştırma, eksiltme, yalan haber üretme, kesme, ürün yerleştirme gibi imkânlarla da elverişli bir alandır. Böylece teknoloji yetkeci bir sistemde toplumsal denetime kolaylıkla izin vermektedir. Bu şekilde teknoloji aynı zamanda denetimi de artırmaktadır. Teknolojik gelişmeler büyük yayın kanallarının denetlenmesi, tek partili (veya uzun yıllar tek parti tarafından yönetilmiş devletlerde) hükümet propagandalarına çok büyük bir üstünlük sağlamaktadır (Domenach, 1970, s.114). Çünkü yetkeci sistem Marcuse'nin deyişiyle “Özgürlük ve baskı, üretkenlik ve yıkım, büyüme ve gerilemenin korkunç uyumu ile gelişmiş endüstriyel uygarlığın kapalı operasyonel evreni, belirli bir tarihsel proje olarak bu mantık düşüncesinde önceden tasarlanmıştır” (Marcuse,2008, s.128). Medyadaki bu totaliter eğilim ve imkânlar iktidarlar tarafından kolaylıkla kullanılabilir.

Chomsky ve Herman tarafından ortaya konulan “*Propaganda modeli*”ne göre medya, genellikle devlet ile şirket ilişkilerinin bir arada olduğu güçlü elit tabakanın uzlaşmasını yansıtmaktadır. Medya bu tabakanın çıkarlarını korumaktadır. Fakat bu durum görülmez ve demokratik sistem hakkında yarınsamaların bir yansıması haline gelir (Chomsky, 1993, s.224-225). Bu gücün kurulduğu sermaye, iktidar ve çıkar ilişkileri teknoloji sayesinde merkezileşmiş ve geçmişe göre daha etkili olarak sağlanmaya başlamıştır. Dünya’da teknolojik gelişmelerin hızlanması sonucunda medya üzerinden kontrolün arttığı ve özellikle devletin medya yoluyla sosyal biliş oluşturduğu görülmektedir. Bu ön kabulden hareketle son yıllarda ABD’de, Rusya’da Macaristan’da medya gücünün siyasi aktörler tarafından kullanıldığı ve Türkiye’de bu eğilimin arttığı ifade edilmektedir. Türkiye’de geleneksel ve sosyal medya alanlarında haberlerin mahkeme kararları yoluyla engellenmesi söz konusu olmaktadır.

Son yıllarda Türkiye’de haberlerin RTÜK (Radyo Televizyon Üst Kurulu) veya mahkemeler yoluyla engellenmesi ile bilmesinlercilik (obscurantism)¹ fonksiyonunun devreye sokulmuş olduğu görülmektedir. Bilmesinlercilik fonksiyonu bir olayın veya haberin başkaları tarafından öğrenilmemesi ve yok sayılması esasına dayanmaktadır. Böylece gerçek olan şeyin toplumun bazı sınıf ve kesimlerince bilinmesinin bilinçli olarak önlenmesi mümkün hale gelmektedir. Bu uygulama özellikle ortaçağda Avrupa’da ruhban sınıfı ve politikacılar tarafından savunulmaktadır. Günümüzde bazı ülkelerdeki iktidarlar medyada haberin üretilmesini ve dağıtılmasını kontrol altında almak istemektedirler. Bu nedenle güçlerini hem kendileri, hem de yargı ile göstermektedirler. Sonuçta çeşitli ülkelerde yayın

¹ Obscurantism (Webster Dictionary) Opposition to the spread of knowledge-a policy of withholding knowledge from the general public. (Bilginin yayılmasına muhalefet - bilgiyi genel halktan saklama politikası.)

yasaklama kararları alınabilmektedir. Türkiye’de son yıllarda bu durumun örneklerine rastlamak mümkündür. Bu makalede son yıllarda Türkiye’de bu fonksiyonun uygulanmasına yönelik mahkemeler tarafından yaptırım kararlarının alındığı ve bilmesinlercilik uygulaması gereği haberlerin devamının ortadan kaldırıldığı iddia edilmektedir. Bu makalede tümdengelim yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem çeşitli araştırmalarında sık olarak kullanılmaktadır. Aristoteles, bu yöntemle ilgili şunları yazmıştır: *“Bizim burada bilmek dediğimiz şey ispat vasıtasıyla bilmektir. İspat’tan da ilmi kıyası kast ederim, ilmi diye de elde bulunması bizim için ilmi teşkil eden kıyasa derim.”* Bu yöntemde felsefe ve mantıkta sahip olunan genel verilerden yola çıkılarak önceden belirlenmiş ilkelere göre olgusal sonuçlar çıkmaktadır. İnceleme sonucunda yayın yasağı kararlarının kamu yararı amacıyla mı yoksa iktidarın bilmesinlercilik amacıyla mı yapıldığının anlaşılması hedeflenmiştir.

1. Bilmesinlercilik Kavramı ve Tarihsel Gelişimi

Umberto Eco’nun *“Gülün Adı”* romanında farklı bir gösterebilimsel metinlerarasılık düşüncesinden bahsedilmektedir. Kitap, başka işaretlerden bahseden işaretlerden meydana gelmektedir. Roman, sistemlerin ağlara benzediğini, bir ağ yüzeyinde bir noktadan diğerine ulaşmak için sayısız yol olduğunu, sınırın bulunmadığı bir labirentin içinde yol alındığını anlatır. Metinler bir bütün olarak birer sistemdirler ve bunlar çoklu yorumlamalara, yani sonsuz gösterme biçimlerine sahiptirler (Sim, 2010, s.77). Romanda bu labirenti barındıran katedraldeki gizli bir odadan söz edilmektedir. Bu gizli odada Aristoteles’in kayıp ikinci kitabı bulunmaktadır. Romanın kahramanları William ve çömezi Adso bu kayıp odayı aramaktadırlar. Çünkü William Adso ile birlikte katedralde işlenen cinayetleri soruşturmak için görevlendirilmiştir. Katedralde kitapların okunması engellenmekte ve bilgi aydınlatmaktan öte gizlenmektedir. Çünkü bilgiler yalnızca bir sınıf tarafından öğrenilmeli başkaları tarafından asla bilinmemelidir (Eco, 2017). Eco bu romanda, ortaçağda ruhban sınıfının kitapların içerisindeki bilgilerin başkaları tarafından öğrenilmesinin tehlikeli ve sakıncalı olduğunu düşündüklerini vurgulamıştır. Cinayetlerin nedeni kayıp odayı keşfeden kişilerin Aristoteles’in kayıp olarak nitelenen kitabını okuduklarında el yazılarının mürekkeplerinin zehirli olması nedeniyle ölmeleridir. Böylece kitap hiç kimse tarafından okunamaz ve böylece içerisindeki bilgilerin bilinmezliği muhafaza edilir.

Aristoteles’in bilme dediği şey ispat vasıtası ile sebep-sonuç ilişkisi içinde bilmektir. İspat’tan kastedilen şey ise bilim aracılığıyla kıyaslamadır. Bilimsel bilgi olabilmesi için birtakım öncülerden hareket edilmesi gerekmektedir. Böylece sonuca uygun bir bilgi ortaya çıkacaktır. Öncüllerden hareket etmeyen şartlar varsa herhangi bir ispat olmayacak, neticede ilim vermeyecektir. Öncüler doğru olmak zorundadır (Aristoteles, 2011, s. 2). Aristoteles bunu şu şekilde açıklamaktadır:

“Bunun nedeni bir şeyin nedenini bildiğimizde o şeyi biliriz; daha önce gelen, mademki nedendir; önceden bilinen, yalnızca beriki anlamında bilmek açısından değil olanın olduğunu bilmek, açısından da önceden bilinen, ‘daha önce gelen’ ile ‘daha iyi bilinen’ ikili bir anlam taşır; doğası gereği daha önce gelen ve daha iyi bilinen nesne aynı değildir (Aristoteles, 2011, s.3).

Aristoteles'e göre bir kişinin bilme fırsatını yakalayamadığı şeylere bildiği şeylerden daha fazla inanması olanaksızdır. Aristoteles'e göre ispatla başlayan bir ilme sahip olunması arzu ediliyorsa ispat olunana nazaran ilkeler hakkındaki bilginin büyük, aynı zamanda inancında güçlü olması yetmez, ayrıca, zıt yanlışla sonuçlanan kıyasın hareket edeceği ilkelerin karşılıklarından daha pekin ve daha iyi bilinen hiç bir şey mevcut olmamalıdır, çünkü mutlak mânada ilmi olan kimse sarsılamaz olmak zorundadır. (Aristoteles, 2011, s.3). Çünkü insanlar bilmediği şeylere daha fazla inanamaz. Bu şekilde insanlar daha önce inandıkları şeylerden yola çıkarak çıkarsama yapabilecekler ve bu şeye inanacaklardır.

Aristoteles'e göre her ilim ispatçı olmadığından bahsetmektedir:

“Bizim doktrinimiz, her ilmin ispatçı olmadığı, fakat doğrudan doğruya önermelerin ilminin, aksine olarak, ispattan müstakil olduğudur. (Bunun bir gereklilik olmadığı, apaçıktır. Gerçekte, ispatın çıkarıldığı önceki ilkeleri bilmek gerekiyorsa ve geriye gidiş vasıtasız ilkelere erişildiği anda durmak zorunda ise bu hakikatler gerekli olarak ispat olunamazlar) (Aristoteles, 2011, s.3).”

Aristoteles ayrıca şu eklemeyi yapar:

“Mutlak mânada ispatın devri olmasının da imkânsız olduğu ise, ispatın sonuçtan önceki ve sonuçtan daha iyi bilinen ilkelerden hareket etmesi gerektiğine göre, bu apaçıktır. Çünkü aynı nesnelere nispetle aynı zamanda önce veya sonra olmaları mümkün değildir, meğerki bu terimler bir başka tarzda alınmaya ve bazılarının bize göre önce ve daha açık, öbürlerinin ise mutlak olarak önce ve daha açık oldukları söylenmeye: işte bu tarzdadır ki tümevarım bilgiyi meydana getirir (Aristoteles, 2011, s.5).”

Etraflıca düşünmek ve bilgileri değerlendirmek, ilk olanı bilmek ve yeni bilgileri onun üzerine ilave etmektir. Bilgi ancak bu şekilde kültür haline gelebilir. Aksi takdirde bilinmeyen şeyler çoğaldıkça insanlar olmayan şeyler konusunda akıl yürütmeye başlarlar. Kendileri ve doğa hakkında anlayamadıkları şeyler için başkalarına gereksinim duyarlar. Özellikle din alanında bu durum geçerliliğini günümüzde korumaktadır.

Her dinsel grupta kutsal kitap, o dinin bayrağı ve sembolü olarak karşımıza çıkmaktadır. Kitap dinlerin yayılmasını kolaylaştırmıştır. Kutsal kitaplar için yüce metinleri okuyabilmek ve bilmek bir ayrıcalıktır. Bu nedenle bazı dinsel gruplar toplum içerisinde ayrı bir sınıf olarak konumlandırılmaktadır. Örneğin Hıristiyanlıkta mezhepler çatışması bundan kaynaklanmaktadır. Müslümanlıkta ruhban sınıfı olmadığı kabul edilir. İncil ve Kur'an-ı Kerim'in ilk yazıldığı dilde okunması arzu edilir. Kur'an-ı Kerim'in yazıldığı şekliyle dağıtılması ve okunması gerektiğine inanılır. Orijinal metnin ne ifade ettiğinin anlaşılması ancak tefsirlerle mümkündür. Yani kitabın anlaşılması için yeni kitaplara ihtiyaç vardır (Çelik, 2018, s. 5).

Ortaçağda Hristiyan din adamları İncil ve Hristiyan öğretisi dışındaki kitapları, özellikle Yahudilikle ilgili kitapların yakılmasını önermişlerdir. Dünyada olup bitenleri görmezden gelip sadece Hristiyan din kitaplarını önceleyen bu düşünce biçimi için bilmesinercilik terimi kullanılmıştır. Fakat bu terimin kullanımı din kitapları ile kalmamış, belirsiz ifadelerle ve anlaşılmaz kavramlarla gerçeğin

üzerini örten ve saptıranlar için de kullanılmıştır. Özellikle aydınlanma ortaya çıkınca bu gruplar için aynı tanımlama yapılmıştır. Böylece bilginin geniş kesimlere yayılması ve paylaşılması engellenmiştir (Kongar, 2019).

İslamiyet'e bakıldığında ruhban sınıfının prensipte bu inançta ön görülmektedir. Ku'ran-ı Kerim'de insanların bilgidен mahrum olmamalarına yönelik birtakım uyarılar dikkat çekmektedir. Kur'an ve İslam bunu kesin çözümlerin yolunun mantıklı düşünen beynin kullanılmasını, yani selim aklın işletilerek, akliselim ve basiret sahibi insanların sayısını artırarak, onlardan bilge insanların oluşturulmasını dini buyruk halinde yüzlerce ayette ele almaktadır (Şenermen, 2017). Bu nedenle bilginin devamlı eklenerek beslenmesi aklın kullanılmasıyla mümkündür.

Henri Lefebvre'e göre "*Birçok mesaj, aslında bir mesaj yanılışından ibarettir. Eski mesajların şifresini çözerler; söylemler üstüne bir söylem kurarlar; söz konusu mesajlar yinelenmek yoluyla ilerlerler*" (Lefebvre, 2007, s. 145). Bu nedenle mesajların akışının devam etmesi büyük önem taşımaktadır. Her gelen mesaj eski mesaja eklenir; ya mesajı genişletir ya da onu ortadan kaldırarak yeni bir söylem oluşturur. Oysa her devirde sınıflar ve iktidarlar bilgiyi kontrol altında tutmak istemişler, bazı şeylerin bilinmemesini istemişlerdir. Foucault'a göre iktidar sırf baskıya bel bağlamaz, aynı zamanda bilginin iktidarı üzerinde de denetim kurar (Foucault, 2001). Böylece iktidarlar bilginin kontrol edilmesini istemektedirler. Bunu sağlamak için bilmesinlercilik gibi uygulamalara müracaat edebilmektedirler.

Örneğin Gülseren Adaklı bir makalesinde bilmesinlercilik terimi hakkında şunları yazmıştır: "*Bu terim, gücü elinde tutmak adına, sahip olunan kamusal bilgiyi geniş kitlelerden uzak tutma, yayılmasını engelleme yönündeki bilinçli tutumdur*" (Adaklı, 2015, s. 34). Bu şekilde bir medya çerçevelemesine (media framing) ihtiyaç duyulmadan gerçeğin ortaya çıkarılması engellenmiş olmaktadır. Todd Gitlin gazetecilerin çerçeveleme yaparak gerçeği ifade etmesi gereken haberi düzenlediklerini ve böylece dünyayı organize ettiklerini söyler. Medya çerçeveleri; simge üreticilerinin sözel ya da görsel olarak söylemi organize ettikleri, sürekli yinelenen biliş (cognition), yorum, sunum, seçim, vurgu, dışlama kalıplarıdır (Gitlin, 1980, s. 6-7).

Medyanın bu şekilde çerçeveleme yapmasına izin vermeden de haber engellenebilmektedir. Haber hiç görmeyerek sansüre de ihtiyaç duyulmamaktadır². Zaten haber iletimi için başında önlenmiştir. Ve böylece gerçekler bilinemez hale gelmektedir. Medya çerçevelemesi haberin kurulmasını sağlamaktadır. Oysa haber olmadan çerçeveleyecek herhangi bir şey kalmayacak ve bilgi akışı baştan engellenecektir.

² Haberin meydana "küçük gör, büyük gör veya hiç görme" ifadeleriyle açıklanabilen bu çerçeveleme işlemi eşik bekçileri, kanı liderleri, devlet ve baskı grupları tarafından yapılmaktadır.

Bilmesinlercilik ilkesi rasyonalizmin ilkelerine karşıt yönde yer alır. Çünkü akılla oluşturulan bilgi herkese ulaşmalıdır. Rasyonalizm, bilginin işleme mekanizması olan düşünme gücü ile meydana gelmiştir. Böylece bilgi duyular yoluyla değil, akıl sayesinde oluşmaktadır. Böylece akıl süzgecinden geçmemiş bilgiler kabul edilmez. Bilgilerin elde edilebilirliğinin mümkün olması ve buna ait müesseselerin kurulması gereklidir. Günümüzde bu müesseselere en önemli örnek medyadır. Medya haberin geniş kitlelere iletilmesini sağlamaktadır. Bu nedenle medya kuruluşlarının bilgidен ve haberden en başından beri haberdar olmaları ve haberin şekillenmesi, eklenmesi ve genişlemesi aşamalarını görmeleri gereklidir. Çünkü haber ancak üzerine bilgi eklenmesi ve diğer olaylarla etkileşmesi sonucunda olgunlaşır.

Bir haberin başından itibaren bilmesinlercilik uygulaması ile ispattan yoksun kalmasına ve böylece bir savın doğruluğunun deneysel ve mantıksal yolla kanıtlanamamasına yol açmaktadır. Haberin bilinmemesi başka spekülatif haberlere yola açabilir, gerçek yerine yeni gerçekler oluşturulabilir. Bu yeni gerçeklerin muhafaza edilmesi, sağlamaştırılması için bilmesinlercilik uygulaması gereğince bazı şeylerin bilinmemesi gereklidir. Bu şekilde haberler kısıtlanmakta ve mahkeme kararları ile yayın yasakları getirilmektedir. Türkiye’de son yıllarda bilmesinlercilik uygulamasının yaygınlaştığı ve basın kanununda yeri olmamasına rağmen, kapsamının genişletilerek tüm medya alanına genişletildiği görülmektedir. RTÜK internet sitesinden alınan kararlara bakıldığında bu uygulamanın bariz örnekleri ortaya çıkmaktadır. Fakat öncelikle Türkiye’de medyanın medya sahipliği alanında yaşanan değişimlere bakmak gerekmektedir.

2. Türkiye’de Medya Sahipliği Alanında Yaşananlar

Türkiye’de son yıllarda iktidarların teknolojik gelişmelerin oluşturduğu imkanlardan yararlanmak istedikleri görülmektedir. 2000’li yıllarda iktidarlar, medya yapılarının devlet tarafından dönüştürülmesinde etkin bir rol üstlenmiştir. Böylece medya yapıları merkezileşmiş ve yoğunlaşarak birkaç grubun elinde kalmıştır Türkiye’de Raşit Kaya’nın ifade ettiği, dünyadaki “*medya, sermaye, devlet*” füzyonu (Kaya, 2009) yerine “*iktidar, sermaye, medya düzlemi*” oluşturulmuştur. Bu yapı devlet tarafından kayyumlara devredilen medya gruplarının iktidara yakın kişilere satılarak devredilmesinden ibarettir. Medya yapılarının devir ile birlikte hükümete yakın birtakım gruplar tarafından kontrol edilmesi sağlanmıştır (G. Seçkin ve H. Çelik, 2016). Batıda neoliberal politikalar uygulanması ile birlikte sermaye çevreleri medyayı bir araç olarak kullanmaktadırlar. Türkiye’de ise neoliberal politikaların uygulanmasına rağmen en zengin sermayedar devletin kendisidir. Bu nedenle iş çevreleri devlet ile iyi ilişki kurmak istemektedirler. Devlet belli sermaye gruplarının birikim elde etmesine yardımcı olmaktadır (G. Seçkin ve H. Çelik, 2016, s. 3). Medya ticari bir ayrıcalık elde etmekte ve biliş oluşturulmasında önemli bir rol üstlenmektedir. Böylece medya elde ettiği bu güçle birlikte bir propaganda aracına dönüştürülmüştür. Bunu açık bir şekilde yapan medyanın bu faaliyetleri günümüzde normalleştirilmektedir (G. Seçkin ve H. Çelik, 2016, s. 3). Nicholas Garnham’a göre ideolojik tahakküm

ile medya arasında bir ilişki kurulmalıdır. Bu ilişkinin nedeni maddi üretimi ele geçirme arzusudur (Garnham, 2001, s. 126-143). Bu maddi üretime hâkim olmak için iktidarlar çeşitli yollar üretmekte ve denemektedirler.

Türkiye’de 24 Ocak 1980 kararlarından sonra uygulanan neoliberal politikalar sonra “iktidar, sermaye ve medya” biçimindeki üçlü bir yapı meydana gelmiştir. 2000’li yıllarda neoliberal ekonomi ve siyasal uygulamaların sertleşmesi neticesinde yeni bir medya yapısı ortaya çıkmış ve bu yapı iktidar, sermaye ve medya arasında yeni ilişkiler çerçevesinde “*Havuz Medyası*” veya “*Milli Muhafazakâr Medya*” olarak adlandırılmıştır (Çelik, 2018, s. 141). TMSF (Türkiye Mevduat Sigorta Fonu) medya sahiplerinin borçlarını tahsil etmek amacıyla bu yapılara el koymuş ardından hükümetin desteği ile iktidara yakın kişi ve gruplara imtiyazlı bir biçimde satmıştır (Çelik, 2018, s. 141). Böylece devlet dolaylı bir biçimde medyaya hakim haline gelmiştir. Sonuç olarak gerçeğin toplum tarafından bilinmesinin önlenmesi mümkün hale gelmektedir.

Türkiye’deki radyo ve televizyon tekelinin devletin elinde olmasından dolayı bu alanlar kontrol etmek kolay olmuştur 1961 anayasasının 121. Maddesi yayınların tarafsızlık esaslarına göre yapılmasını emretmiştir. Bu madde TRT’nin idari, mali ve program yapımı alanlarında özerk olmasını düzenlemektedir. Bu konuda alınan çeşitli anayasal önlemler, yasalar ve yönetmelikler ile geleneksel yayıncılık kontrol altında tutulmuştur. 12 Mart 1971’de yaşanan TSK muhtırasından sonra (20 Eylül 1971 tarih ve 1488 sayılı yasa ile) yapılan anayasa değişiklikleri sonucu 1961 Anayasasının 121. maddesinde "özerk" olan ve yayınlarını "tarafsız" bir şekilde gerçekleştiren TRT Kurumu, 1971 Anayasa değişikliği ile yalnızca "tarafsız" bir duruma getirilmiştir (Canoruç, 2009, s. 299). 1980 darbesinden sonra TRT ile ilgili yapılan düzenlemeler 1971 yılındaki bakış açısını devam ettirmiştir. Böylece, radyo ve televizyon kurmak ve işletmek devlet tekeli ile sınırlandırılmış, TRT’nin özerkliğinden bahsedilmemiş ve yayınların tarafsız olacağına vurgu yapılmıştır (m.133).

1983 yılında çıkarılan 2954 sayılı Kanun ile TRT’de yayınlanacak programların son denetimi ‘Yayın Denetleme Kurulu Başkanlığı’ tarafından yapılacaktır (m.31/1). Ayrıca bu düzenleme ile birlikte, Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) ile ilgili yayınlar hakkında Genelkurmay Başkanlığı’nın olumlu görüşünün alınması hükme bağlanmıştır (m.31/2) (Baykal, 2021, s. 109).

Türkiye’de özel yayıncılık, 7 Mayıs 1990 tarihinde Liechtenstein’den yayın yapmaya başlayan Star-1 ile başlamıştır. Magic Box şirketi dahilinde kurulan bu kanal 1989 yılında Avrupa Parlamento’sunda Kabul edilen Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesinde belirtilen düzenleme çerçevesinde yeniden yayın yaptığını iddia etmiştir. Bu televizyon kanalını diğer kanallar izlemiş ve birbiri ardına özel televizyon kanalları yayına başlamıştır. TRT tekelinin kırılması anlamına gelen bu durum, daha önce bahsedilen Anayasa’nın 133. maddesine aykırı bir şekilde gerçekleşmiştir. Avrupa’nın bazı ülkelerinde de benzer şekilde gelişen bu ‘de facto’ özelleşme sürecine dönemin hükümeti tarafından

göz yumulmuş ve sonra bu televizyon kanalları kapatılmıştır. Bu gayri hukukî düzen 1993 yılına kadar sürmüştür. Anayasa'nın 133. Maddesi 1993 yılında değiştirilerek “radyo ve televizyon istasyonları kurmak ve işletmek kanunla düzenlenecek şartlar çerçevesinde serbest” hale getirilmiştir. 1994 yılında 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun yürürlüğe girmiştir. İlgili Kanunun 5. maddesi kapsamında, özerk ve tarafsız bir kamu tüzel kişiliği niteliğinde RTÜK oluşturulmuş ve söz konusu Kanun’u uygulamaya yetkili kılınmıştır. Kurulan yeni düzende RTÜK; hem TRT, hem de özel yayın kuruluşlarının yayın faaliyetlerini düzenleme, denetleme ve yaptırım uygulama yetkisine sahip olmuştur (Baykal, 2021, s. 111).

3984 sayılı yasayla birlikte kurulan RTÜK ile devlet ana akım medyayı kontrol etmişlerdir. Fakat daha sonra oluşan sosyal medya ile birlikte bu kontrol zorlaşmıştır. İnternet platformu üzerinden IP³’lerin kolayca değiştirilmesi ve manipüle edilme olanağı nedeniyle bu kontrol zorlaşmıştır. 2018 yılında itibaren Türkiye’de sosyal medya üzerinden yayın yapanlar RTÜK’e tabi tutulmuştur. 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun, 3 Mart 2011 tarihinde 3984 sayılı Kanun’u ilga ederek yürürlüğe girmiştir. Yeni Kanun, Avrupa Birliği’nde yayıncılık alanını düzenlemek ve Avrupa Birliği’ne uyum sağlanması amacıyla yapılmıştır (Baykal, 2021, s. 113).

2020 yılında sosyal medya platformlarında çeşitli yayınlar yapılmaya başlamıştır. 2022 yılında Dezenformasyon ile Mücadele Merkezi kurulmuş ve İletişim Başkanlığı’na bağlı olarak yapılandırılmıştır. Oysa sosyal medya geleneksel medya gibi merkezileşmiş bir yapıda değildir. Milyonlarca bilgisayarın bağlı olduğu bu yapıyı kontrol etmek güç bir iştir. Fakat bu yapının kontrol etme olanağının zorlukla yapılabildiği halde devlet kontrol etmeyi arzu etmektedir. Bunun yanı sıra devlet şirketler ve çeşitli oluşumlar ile yeni medyanın olanaklarından faydalanmaktadırlar. Bunlar manipülasyon ve dezenformasyon girişimleridir. Bu şekilde devletler örneğin Türkiye’de RTÜK, İletişim Başkanlığı, Basın İlan Kurumu yoluyla kişileri, grupları ve şirketleri kontrol etmeye başlamışlardır. Bu devlet kurumlarına yargının da eklenmesi ve mahkeme kararları yoluyla yasaklama kararlarının alındığı görülmektedir.

3. Yayın Yasaklamaları Konusundaki Mahkeme Kararları

5187 sayılı Basın kanununun üçüncü maddesinin ikinci bendinde “*basın özgürlüğünün kullanılması ancak demokratik bir toplumun gereklerine uygun olarak; başkalarının şöhret ve haklarının, toplum sağlığının ve ahlakının korunması, milli güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği ve toprak bütünlüğünün korunması, devlet sırlarını açıklanmasının ve suç işleminin önlenmesi, yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması amacıyla sınırlanabilir*” hükümleri yer almıştır. Basın, tanımı gereği basılı materyalleri kapsamaktadır. Türkiye’de Basın kanunu 9 Haziran 2004 yılında çıkarılmıştır. Bu kanunun birinci maddesinde “*Bu Kanun basılmış eserlerin basımı ve yayımını kapsar*”

³ (Internet Protocol address) İnternet Protokolü’nün sayısal karşılığı ve adresi

şeklinde kanunun sadece basılı materyalleri kapsadığı açıkça belirtilmiştir. Bu bölümde RTÜK⁴ sitesinde yer alan yayın yasakları incelenmiş ve basın kanununun kapsamının genişletilip genişletilmediği değerlendirilmiştir.

Alınan kararlara genel olarak bakıldığında şu hususlar ön plana çıkmaktadır: Öncelikle birkaç karardan oluşan Cumhurbaşkanı yayın yasakları⁵, mevzuata uygun olarak olağanüstü hal dönemlerinde alınmıştır. RTÜK sitesinde Cumhurbaşkanı yayın yasakları bölümünde Başbakanlık tarafından alınan yayın yasağı kararları da bulunmaktadır. Olağanüstü Hal Döneminde alınan kararların 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un 7. Maddesi⁶ uyarınca alındığı ifade edilmiştir. Bu dönemde dokuz adet kararın alındığı görülmektedir. Bu kararlar şu şekilde özetlenmiştir⁷:

Alınan ilk karar 4 Kasım 2016 tarihinde Diyarbakır Bağlar ilçesinde meydana gelen patlama üzerine yayın yasaklama kararıdır. *“24 Kasım 2016 tarihinde Türkiye'nin Suriye'deki terör gruplarına yönelik yaptığı ‘Fırat Kalkanı Operasyonu’ sırasında yaşanan hava saldırısı ile ilgili yayın yasağı kararında, milli güvenliğin açıkça gerekli kıldığı hallerde veya kamu düzeninin ciddi şekilde bozulmasının kuvvetle muhtemel olduğu durumlarda, Başbakanlıkça geçici yayın yasağı getirilebileceği gösterilmiş, yayın yasağının medya hizmet sağlayıcıların hava saldırısına yönelik haberlerle ilgili olarak yapılacak yayınlarda 6112 sayılı Kanun'da ve diğer kanunlarda sayılan yayın ilkelerine uymaları, toplumda korku, panik ve kargaşa oluşturabilecek haberlere; şehit ve yaralılara ait görüntü, görsel öge ve benzeri unsurlara ve bunlarla ilgili abartılı anlatımlara yayınlarında kesinlikle yer vermemeleri”* istenmiştir. 24 Kasım 2016 tarihinde Adana Valiliği Otoparkında meydana gelen patlamayla ilgili olarak Başbakanlık tarafından geçici yayın yasağı getirilmiştir. Bu çerçevede, *“patlamaya ilişkin olarak, patlama anı, patlama sonrası olay yeri, kamu görevlilerinin olay yerinde yürüttükleri çalışmalar, varsa patlama sonucu yaralanan veya hayatını kaybeden kişilere ait görüntü, görsel öge ve benzeri unsurlara ve bunlarla ilgili abartılı anlatımlara, olayın aydınlatılması, şüphelilerin yakalanması ve irtibatlarının deşifre edilmesinin engellenmemesi için, resmi makamlarca yapılan açıklamalar dışında olaya iştirak etme şüphesi bulunan kişilere, bu kişilerin buldukları*

⁴ Türkiye Radyo ve Televizyon Üst Kurulu

⁵ RTÜK'in Internet sitesinde “Cumhurbaşkanlığı Yayın Yasakları” başlığı altında yer alan ve kararlarda Başbakanlığın yayın yasağı olarak belirtilen toplam on adet karardır., <https://www.rtuk.gov.tr/cumhurbaskanligi-yayin-yasaklari-3949>, 27.11.2023.

⁶ 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un 7. maddesi: “Olağanüstü dönemlerde yayınlar (2) MADDE 7 – (1) Savaşlar, terör amaçlı saldırılar, doğal afetler ve benzeri olağanüstü durumların ortaya çıkardığı kriz zamanlarında da ifade ve haber alma özgürlüğü esas olup, yayın hizmetleri önceden denetlenemez ve yargı kararları saklı kalmak kaydıyla durdurulamaz. Ancak, milli güvenliğin açıkça gerekli kıldığı hâllerde yahut kamu düzeninin ciddi şekilde bozulmasının kuvvetle muhtemel olduğu durumlarda, Cumhurbaşkanı veya görevlendireceği Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakan geçici yayın yasağı getirebilir. (2) Medya hizmet sağlayıcı, Cumhurbaşkanının (...)(2) ; millî güvenliğin, kamu düzeninin, genel sağlığın ve genel ahlakın gerekleriyle ilgili bildirimlerini, bildirimün ulaştığı gün saat 23:30'a kadar yayınlamakla yükümlüdür. (3) Birinci ve ikinci fıkralar uyarınca alınacak kararlar aleyhine açılacak iptal davaları doğrudan Danıştay'da açılır. Danıştay bu davalara öncelikle bakar ve karara bağlar, yürütmeyi durdurma talepleri hakkında kırk sekiz saat içerisinde karar verir. (4) (Ek: 2/1/2017-KHK-680/17 md.; Aynen kabul: 1/2/2018-7072/16 md.) Bu madde ile 9/6/2004 tarihli ve 5187 sayılı Basın Kanunu uyarınca getirilen yayın yasağı ve kısıtlamalarına aykırı olarak yayın yapılması hâlinde, Üst Kurul tarafından medya hizmet sağlayıcı kuruluşun programlarının yayını bir gün durdurulur ve bu halde 32.nci maddenin dördüncü fıkrası uygulanır. Bir yıl içinde; aykırılığın tekrarı halinde medya hizmet sağlayıcı kuruluşun yayınlarının beş güne kadar, ikinci kez tekrar edilmesi halinde on beş güne kadar durdurulmasına, üçüncü kez tekrar edilmesi halinde ise yayının lisansının iptaline karar verilir.”

⁷ <https://www.rtuk.gov.tr/cumhurbaskanligi-yayin-yasaklari-3949> (Erişim Tarihi: 08.07.2022).

yerlere, kullandıkları araçlar ve benzeri diğer hususlara yayınlarında kesinlikle yer vermemeleri” istenmiştir. 10 Aralık 2016 tarihinde İstanbul’da meydana gelen patlamayla ilgili olarak Başbakanlığın yazısı ile geçici yayın yasağı getirilmiştir. Bu kararlar arasında 19 Aralık 2016 tarihinde Rus Büyükelçisi’ne yapılan saldırı, 01 Ocak 2017 tarihinde İstanbul’daki saldırı, 05 Ocak 2017 tarihinde İzmir’de meydana gelen patlamaya yönelik, 8 Temmuz 2018 tarihinde Tekirdağ’ın Çorlu İlçesi Yakınlarında Meydana Gelen Tren Kazası ile ilgili geçici yayın yasağı yer almaktadır. Türkiye’de 15 Temmuz 2016 tarihinden sonra ilan edilen Olağanüstü Hal Dönemi 19 Temmuz 2018’de sona ermiş ve bu tarihten sonra Cumhurbaşkanı tarafından yasa gereği yayın yasağı kararı alınmamıştır.

Diğer mahkeme kararları kategorik olarak incelendiğinde aileyle ilgili (genellikle aile ve sulh hukuk mahkemeleri tarafından alınan) kararların yoğunluğu dikkat çekmektedir. Bu kararlar ailenin, kadın ve çocukların korunması, evlilik, boşanma ile ilgili kararlardır. Kararların ilan metnine göz atıldığında ise basın kanununun üçüncü maddesi ikinci bendinde aile adı geçmediği halde bu kanuna atıf yapılmış ve mahkeme kararlarına istinaden verilmiştir. Sulh ceza mahkemelerinin kararlarının ise genellikle cinsel istismar, genel güvenlik, kamu sağlığı, kamu düzeni, hakaret ve kişilik haklarını zedelendiği suçlar, silahlı vurarak öldürme, çocuğa karşı işkence, kasten öldürme gibi suçlarla genel ahlaka ve kişilerin saygınlık, onur ve haklarına dokunacak nitelikte yayınların önlenmesi amacıyla alındığı görülmektedir. “*İnternet medyasında yanlış bilgiler yayınlaması*” gibi gerekçeler ile ticari yayın yasaklama kararları da bulunmaktadır⁸.

Yayın yasakları ile ilgili kararlar, İstanbul 9. Ağır Ceza Mahkemesi’nin 21 Haziran 2007 tarihinde Ergenekon davasıyla başlatılmış ve burada ilk kez 5187 sayılı Basın Kanunu’nun kapsamı genişletilmiştir. Ankara 6. Sulh Ceza Hakimliği’nin 14 Ekim 2015 tarihli kararıyla Ankara Garı yakınlarında bir bombanın patlaması sonucunda yüzden fazla kişinin ölmesi üzerine aynı kanunun üçüncü maddesinin ikinci bendine istinaden yayın yasağı getirilmiştir. Böylece belli konularda alınan yasaklama kararları hem şekil hem içerik hem de gerekçeleri bakımından kapsamı büyütülmüş, kanun koyucunun sadece basına yönelik yasaklama kararı görsel ve sosyal medya ile internet medyasını da içerisine alacak şekilde genişletilmiştir⁹.

5187 sayılı basın kanununa dayanılarak alınmış olan yasaklama kararları da mevcuttur. Bu kararlar yazılı basında yazılmış olan haberlerin internet medyasında ve sosyal medyada da yayınlanması sonucu uygulanan yasaklama kararlarıdır.

Örneğin bombalı terör saldırıları ile ilgili olayların yasaklanmasına gerekçe olarak “*olaya iştirak etmesi şüphesi bulunan kişiler*” in müdahale etme ihtimali gösterilmiştir. 24 Kasım 2016 günü Adana

⁸<https://www.rtuk.gov.tr/mahkeme-yayin-yasaklari?page=24> (Erişim Tarihi: 08.09.2020).

⁹<https://www.rtuk.gov.tr/mahkeme-yayin-yasaklari?page=24> (Erişim Tarihi: 08.09.2020).

Valiliği otoparkında meydana gelen bombalı saldırı konusundaki kararda bu kişiler gerekçe gösterilerek şu ifadelere yer verilmiştir ¹⁰:

“İlgili bir takım bilgilerin yayınlandığının müşahede edildiği, bu durumun soruşturmanın sağlıklı bir şekilde yürütülmesine engel olduğu, talebin milli güvenlik, kamu düzeni ve güvenliği ile toprak bütünlüğümüzün korunmasıyla alakalı olduğu, soruşturmanın gizliliğinin ihlal edilmemesi ye sağlıklı soruşturma yapılabilmesi, halkımızın ve milletimizin gereksiz tedirginliğe şevkinin önlenmesi hususları hep birlikte göz önüne alındığında 5187 Sayılı Yasanın 3/2 maddesi hükmündeki koşulların olduğu anlaşıldığından, soruşturma tamamlanuncaya kadar soruşturma dosyası kapsamı ve soruşturmaya konu olay hakkında her türlü; yazılı, görsel ve sosyal medya ile internet ortamında faaliyet gösteren medyada her türlü haber, röportaj, eleştiri vb. yayınların yapılmasının yasaklanmasına karar verilmiştir”.

Gerekçe olarak “olaya iştirak etmesi şüphesi bulunan kişiler” in olayla ilgili eylemlerinin soruşturmanın selameti açısından engellenmesi gösterilmektedir.

Kayseri’de meydana gelen başka bir olayda yazılı görsel ve internet medyasında sosyal medyada, her türlü haber röportaj ve bu içerikteki yayınların yapılmasının yasaklanması kararı verilmiştir.

“Kayseri Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından 17/12/2016 günü saat 08.45 sıralarında Melikgazi ilçesi Erciyes Üniversitesi yolu üzerinde meydana gelen patlamaya ilişkin yürütülen soruşturma kapsamında; Olaya ilişkin olarak yazılı ve görsel medya organlarında yapılan yayınlarda olaya iştirak etme şüphesi olan kişilerin buldukları şehirlerin ve kullandıkları araçların bilgilerinin yayınlanarak olayın aydınlatılmasının şüphelilerin yakalanmasının ve irtibatların deşifre edilmesinin engellenmesi için ve milli güvenlik, kamu güvenliği, Cumhuriyetin te Devletin Ülkesi ve Milletiyle bölünmez bütünlüğü gereğince ve kamu düzeninin bozulma riskinin meydana geldiği anlaşılacakla, Kayseri C.Başsavcılığı Hazırlık Bürosunun 17/12/2016 tarih ve 2016/54195 sayılı talebinin kabulü ile, toplum sağlığının, milli güvenlikle kamu düzeni ve kamu güvenliği, önlenmesi amacıyla soruşturma tamamlanuncaya kadar soruşturma dosyası kapsamı hakkında yazılı görsel ve internet medyasında sosyal medyada, her türlü haber röportaj ve bu içerikteki yayınların yapılmasının 5187 sayılı kanununun 3/2 maddesi gereğince yasaklanmasına karar verilmiştir”¹¹.

Örneğin “10 Aralık 2016 tarihinde saat 22:30 sıralarında İstanbul ili Beşiktaş ilçesi Vodafone Arena stadyumu yakınında meydana gelen bombalı araçla yapılan terör saldırısı” ile ilgili verilen yasaklamanın şu gerekçeyle yapıldığı belirtilmiştir¹²:

“kişilerin buldukları şehirlerin ve kullandıkları araçların bilgilerinin yayınlanarak olayın aydınlatılmasının, şüphelilerin yakalanmasının ve irtibatlarının deşifre edilmesinin engellenmesi ve kamu düzeninin bozulması riski meydana geldiği anlaşılacakla; toplum sağlığının, milli güvenlik, kamu düzeni ve kamu güvenliği ve toprak bütünlüğünün korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması amacıyla”

Başka bir örnekte 19 Aralık 2016 tarihindeki Rusya’nın Ankara Büyükelçisine yönelik suikast eylemi ile ilgili Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı’nın aldığı şu karardır¹³:

“soruşturma dosyası hakkında yazılı, görsel ve internet medyasında, sosyal medyada mağdur, tanık, şüpheli beyanlarını içerir her türlü haber, vefat eden sayın büyükelçinin olay yerinde bulunan, vurulma anı ve

¹⁰<https://www.rtuk.gov.tr/a> (Erişim Tarihi: 18.12.2016).

¹¹ <https://www.rtuk.gov.tr/adana-valiligi-otoparkinda-meydana-gelen-patlamaya-iliskin-basbakanligin-yayin-yasagi-karari/3951> (Erişim Tarihi: 08.07.2022)

¹² <https://www.rtuk.gov.tr/istanbul%E2%80%99daki-patlamaya-iliskin-basbakanligin-yayin-yasagi-karari/3954> (Erişim Tarihi: 08.07.2022).

¹³ <https://www.rtuk.gov.tr/ankara%E2%80%99da-rus-buyukelcisine-yapilan-saldiriya-iliskin-basbakanligin-yayin-yasagi-karari/3956> (Erişim Tarihi: 08.07.2022).

vurulma sonrasına ilişkin görüntülerinin, dosya kapsamında şüpheli olarak ifadesi alınan kişilerle veya başka kişilerle olayla ilgili olarak yapılan röportaj, eleştiri vb. hususlarda, yine dosya kapsamında şüpheli olan, gözaltına alınan veya gözaltına alınacak kişilerle ilgili iletişim bilgileri, telefon görüşmeleri, mali durumları içerir haber yapılması hususunda, yine olaya ilişkin güvenlik kamerası görüntülerinin veya başka görüntülerin yayımlanması şeklinde yayın yapılmasının”

Aynı kararın 1 Ocak 2017 tarihinde İstanbul ili Beşiktaş ilçesi Ortaköy semtinde bulunan Reina isimli eğlence mekânına saldırı olayı üzerine alındığı görülmektedir. “İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı Terör ve Örgütlü Suçlar Soruşturma Bürosu’nun 2017/116921 CBS Soruşturma Dosyasına göre 13 Ağustos 2017 tarihinde İstanbul İl Emniyet Müdürlüğünde gözaltı işlemleri sırasında DEAŞ silahlı terör örgütü mensubu bir şüphelinin görevli bir polis memurunu şehit etmesi” ile ilgili aynı karar alınmıştır¹⁴.

Başka örneklerde ise gerekçe belirtilmeden yayın yasağı kararlarının verildiği görülmektedir. Örneğin Gölbaşı (Ankara) Sulh Ceza Hâkimliği tarafından, 22 Ekim 2016 tarihinde FETÖ/PDY Silahlı Terör Örgütüne üyelik suçu ile ilgili olarak yürütülmekte olan soruşturma evrakı hakkında yayın yasağı konulmuştur. Diyarbakır 2. Sulh Ceza Hâkimliği tarafından 15 Ağustos 2016 tarihinde Diyarbakır Bismil karayolunda Bölge Trafik Denetleme Şube Müdürlüğüne yapılan saldırıda, Bakırköy 3. Sulh Ceza Hâkimliği tarafından İstanbul Atatürk Havalimanı'nda 28 Haziran 2016 tarihinde meydana gelen terör saldırısında, Dicle Sulh Ceza Hâkimliği tarafından 28 Haziran 2016 tarihinde Dicle ilçesi 27 Mayıs Mahallesi Ergani yolu Caddesi İlçe Devlet Hastanesi mevkiinde sivil polis aracının geçişi sırasında meydana gelen patlama olayında, İstanbul Anadolu Nöbetçi Sulh Ceza Hâkimliğinin kararı ile yayın yasağı getirilmesine karar verilmiştir¹⁵.

28 Kasım 2018 tarihinde meydana gelen bir iş kazası ile ilgili yazılı, görsel ve internet üzerinden yapılacak yayınların yasaklanmasına dair karar şu şekildedir:

“Gebze 1. Sulh Ceza Hakimliğinin 28/11/2018 tarihli ve 2018/3514 D.İş sayılı kararı ile Gebze Cumhuriyet Başsavcılığının 28/11/2018 tarihli ve 2015/25437 sayılı yazısına konu; Gebze ilçesi Tavşanlı mahallesi kısmında yer alan Osmangazi Köprüsü bağlantı yolundaki viyadük çalışmaları sırasında meydana gelen iş kazasına yönelik yazılı, görsel ve internet üzerinden yapılacak yayınların 5187 sayılı Basın Kanununun 3/2 maddesi gereği bu aşamada yasaklanmasına karar verilmiştir. Tüm medya hizmet sağlayıcı kuruluşlara duyurulur. (28/11/2018-14:23)¹⁶”

En dikkat çekici kararlar fikri ve sınai haklarla ilgili mahkemelerin aldığı kararlardır. Örneğin İstanbul 1. Fikri ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemesi tarafından 12 Aralık 2018 tarihinde davacılar "M.Ş., Y.B." ile Davalılar "M.U., N.Y., D.Y.E. Reklam Fil San. Tic. Ltd. Şti, I. Yapım Bilişim Danışmanlık Tarım Savunma Enerji İnşaat İhracat İthalat San. ve Tic. A.Ş." arasında görülmekte olan Fikir ve Sanat Eseri (Tecavüzün Tespiti İstemli) davası nedeniyle, "Müslüm" filminin henüz vizyona girmiş olması, gişe başarısının etkilenmemesi, filmin merhum sanatçının hayatını konu alması gibi hususlar gerekçe

¹⁴<https://www.rtuk.gov.tr/istanbul-ilinde-01012017%E2%80%99de-meydana-gelen-silahlı-saldırıyla-ilgili-basbakanligin-getirdigi-01012017-tarih-ve-04574-sayili-gecici-yayin-yasagi/395> (Erişim Tarihi: 08.07.2022).

¹⁵ <https://www.rtuk.gov.tr/Yasak/YasakDetay/359> (Erişim Tarihi: 23.11.2022).

¹⁶ <https://www.rtuk.gov.tr> (Erişim Tarihi: 28.11.2018).

gösterilerek alınan basın yasağı kararıdır¹⁷. Yine aynı mahkeme Davacı "*O. İçerik Proje Tasarım ve Yapım Hizmetleri Ltd. Şti.*" ile Davalı "*I. Yapım Bilişim Danışmanlık Tarım Savunma Enerji İnşaat İhracat İthalat San. Ve Tic. A.Ş.*" arasında görülmekte olan Tazminat (Fikir ve Sanat Eserleri Sahipliğinden Kaynaklanan) davası nedeniyle, bu filmin henüz vizyona girmiş olması, gişe başarısının etkilenmemesi, filmin merhum sanatçının hayatını konu alması gibi hususlar yinelenerek basın yasağı konulmasına karar vermiştir¹⁸. 2019 yılından sonar RTÜK tarafından yayın yasaklarının duyurulması sınırlandırılmıştır. RTÜK internet sitesinde mahkeme kararına tıklanıldığında “vergi no ve şifre” girilmesi istenmektedir.

SONUÇ

İnsanların haber almalarının en baştan itibaren engellenmesi bilmesinlercilik uygulamalarının devreye sokulduğunu göstermektedir. İktidarların bu amaçla yargıyı da etkileyip haberlerin en başta engellemeleri dikkat çekmektedir. Bilmesinlercilik uygulamaları dinsel gruplar ile iktidarların bilginin öncülünü ortadan kaldırarak ispattan yoksun bırakmaları sonucunda oluşmaktadır. Böylece bilgi engellenerek etraflıca düşünülmesinin, analiz yapılmasının ve etkileşimin önü tıkanmakta, sonuçta gerçeklerin engellenmesi ile haber söyleminin oluşturulması mümkün hale gelememektedir.

Bulgularda işaret edildiği gibi mahkemeler yoluyla yapılan haber yasaklama kararları bilmesinlercilik uygulamaları arasındadır. Özellikle terör olayları konularında uygulanan haber yasaklama kararları çeşitli tren ve uçak kazalarında da uygulanmış, hatta Fikri ve sınai haklar konularında aynı kararlar verilmiştir. Bir filmin vizyona girmesi sırasında mahkeme tarafından verilen yayın yasaklama kararlarında gerekçeler arasında bulunan “*gişe başarısının etkilenmemesi*” yargısı ilgili kanunun alanının oldukça genişletilmiş olduğunu göstermektedir. Bu yasaklar basın yasası işaret edilerek alınmış, yasa koyucunun öngörmediği şekilde genişletilerek tüm medya alanına yayılmıştır. Böylece kararlar yazılı, görsel ve sosyal medya ile internet alanına doğru yaygınlaştırılmıştır.

Türkiye’de uygulanan yayın yasaklama kararlarının temel sorunsalı tam olarak bir kanuna dayanmadığıdır. Basın kanunu, basılı bir takım materyallere göre çıkartılmış olup görsel, sosyal medya ve interneti kaplayacak nitelikte değildir. Yayın yasakları yasaklamadan öte bir mahiyet taşımaktadır. Baştan itibaren bir sansürü kapsamakta ve bu yönüyle geleneksel sansür yapısından tümüyle ayrılmaktadır. Sansür uygulaması bilindiği gibi yayının yapıldıktan sonraki aşamalarını kapsamaktadır. Özetle kanun koyucu teknolojik olanakların geometric olarak arttığı günümüzde bu gelişmelere yetişememekte ve bu gelişmelere uygun düzenleme yapılamamaktadır.

Basın kanunu özü itibariyle basılı yayınların basılmadan yasak getirmesine yönelik olsa da yasa maddelerinin çok genel ve müphem şeklinde olması dikkat çekmektedir. Bu nedenle yasanın

¹⁷ <https://www.rtuk.gov.tr/mahkeme-yayin-yasaklari?page=16> (Erişim Tarihi: 22.10.2020).

¹⁸ <https://www.rtuk.gov.tr/mahkeme-yayin-yasaklari?page=16>, (Erişim Tarihi: 22.10.2020).

uygulanması aşamasında sorunlar yaşanmaktadır. Soruşturmanın sağlıklı yürütülmesine engel olunması gibi gerekçeler eklenerek kararların bir kanuna dayandırılması görülmektedir. Bu hususlar basın kanununda mevcut değildir. Zaten soruşturmanın gizli yapılması CMK 157. maddesinde mevcut iken yasaklamanın ülkedeki tüm insanları ve internet gibi geniş ölçekli bir iletişim alanında yapılması, amacını aşan bir uygulamanın yapıldığı görülmektedir. Basın kanununda bilmesinlercilik uygulamasına göre bir yasaklama yapılmamışken kanun koyucunun sınırlama ile getirdiği kısıtlı bir alan giderek genişletilmektedir. Böylece geniş bir iletişim alanının bir kısmının sınırlandırılması gerekirken tümüyle yasaklanması, özgürlük alanının engellenmesi olarak görülmektedir. Bilmesinlercilik uygulaması bazı insanların bunu bilmelerine yol açarken toplumun geniş bir kısmı uygulama ile bilgiden mahrum kalmakta ve tartışma ortamının toplumda olmamasına, fikir alışverişinin yapılmamasına, bilgilerin biriktirilip değerlendirmemesine neden olmakta ve böylece bilgi eriyip gitmektedir. Bu nedenle yayın yasakları haber alma özgürlüğünün önünde önemli bir engel olarak durmaktadır. Bilgi geniş kitlelere akmalı ve paylaşılmalıdır. Böylece insanların gerçeklere ulaşması kolaylaşacak ve bunun sonucunda bilgi birikerek daha da zenginleşecektir.

KAYNAKÇA

- Aristoteles. (2011). *İkinci Çözümlemeler*, Çev.: Ali Houshiary, İstanbul: YKY.
- Adakli, G. (2015). Kürt Sorununun “Çözüm Süreci” Biterken AKP Medyası ve Psikolojik Savaş. Ankara: *Mülkiye Dergisi*, 39(4), 1-41.
- Baykal, K. C. (2021). “TRT Yayınlarının Hukukî Denetimi: Geçmişten Günümüze Bir İnceleme”, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi - Sayı 56 /Kış*, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İletişim Fakültesi Süreli Elektronik Dergi E-ISSN: 2147-4524
- Canoruç , M. Ş. (2009). “Anayasal Kurum Olan TRT'nin “Özerkliği” ” *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Kış-C.8 S.27 (293-322), www.esosder.org, ISSN:1304-0278.
- Chomsky, N. (1993). *Medya Gerçeği*, Çev.: A. Yılmaz, İstanbul: Tüzm zamanlar Yayıncılık.
- Çelik, H. (2018). *Dil ve Yeni Medya*, İstanbul: Doğu Kitabevi.
- Domenach, J. M. (1970). *Politika ve Propaganda*, çev.: Tahsin Yücel İstanbul: Varlık Yayınları.
- Eco, U. (2017). *Gülün Adı*. İstanbul: Can.
- Faucault. (2011). *Hapishanenin Doğuşu*, Ankara: İmge.
- Garnham N. (2001). Bir Kültürel Materyalizm Teorisine Doğru, çev.: S. Çelenk, *Praxis (4)*, s.: 126-143, İstanbul: Praxis.
- Gitlin T .(1980). *The Whole World is Watching: Mass Media in the Making and Unmaking of the New Left*, Los Angeles ve Londra: University of California Press.
- Kaya, A. R. (2009). *İktidar Yumağı*, Ankara: İmge.
- Kongar, E. (2019). Obscurantism: Bilmesinlercilik *Cumhuriyet Gazetesi* köşe yazısı 12.02.2019.
- Lefebvre, H. (2007). *Modern Dünyada Gündelik Hayat*, İstanbul: Metis.
- Marcuse, H. (2007). *Tek Boyutlu İnsan: İleri İşleyim Toplumunun İdeolojisi Üzerine İncelemeler*, Çev.: Aziz Yardımlı, İstanbul: Idea.
- Seçkin, G. ve Çelik, H. (2016).“Türkiye’de Bir Propaganda Aracı Olarak Gazeteciliğin Bugünü”, (Yayınlanmamış Bildiri) IBAD, 1. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Konferansı İnsan ve Toplum Bilimleri, 19-22 Mayıs 2016: Madrid.
- Sim, S. ve Borin, V. L. (2010). *Eleştirel Teori*, İstanbul: NTV.
- Şenermen, S. (2017). *Kitlenme: Tarihsel Uygulamalarla Akıl Tutulması*, İstanbul: Nergiz Yayınları.

İNTERNET KAYNAKLARI

<https://www.rtuk.gov.tr/mahkeme-yayin-yasaklari?page=24> (Erişim Tarihi: 08.09.2020).

<https://www.rtuk.gov.tr/mahkeme-yayin-yasaklari?page=24> (Erişim Tarihi: 08.09.2020).

<https://www.rtuk.gov.tr/adana-valiligi-otoparkinda-meydana-gelen-patlamaya-iliskin-basbakanligin-yayin-yasagi-karari/3951> (Erişim Tarihi: 08.07.2022).

<https://www.rtuk.gov.tr/istanbul%E2%80%99daki-patlamaya-iliskin-basbakanligin-yayin-yasagi-karari/3954> (Erişim Tarihi: 08.07.2022).

<https://www.rtuk.gov.tr/ankara%E2%80%99da-rus-buyukelcisine-yapilan-saldiriya-iliskin-basbakanligin-yayin-yasagi-karari/3956> (Erişim Tarihi: 08.07.2022).

<https://www.rtuk.gov.tr/istanbul-ilinde-01012017%E2%80%99de-meydana-gelen-silahli-saldiriyla-ilgili-basbakanligin-getirdigi-01012017-tarih-ve-04574-sayili-gecici-yayin-yasagi/395> (Erişim Tarihi: 08.07.2022).

<https://www.rtuk.gov.tr/Yasak/YasakDetay/359> (Erişim Tarihi: 23.11.2022).

<https://www.rtuk.gov.tr/mahkeme-yayin-yasaklari?page=16> (Erişim Tarihi: 22.10.2020).

EXTENDED ABSTRACT

With the development of media technologies, the media field has diversified and gained the opportunity to reach more people. Opportunities such as delivering news to people, receiving news and conveying their feelings and thoughts through feedback are the positive results of this understanding. However, technology is also a field that is suitable for possibilities such as blocking, manipulating, increasing, decreasing, producing fake news, cutting and placing products. Thus, technology easily allows for social control in an authoritarian system. In this way, technology also increases control. The powers that want to take advantage of these opportunities of the media opportunities have wanted to control, control and manipulate this area. The fact that advanced media technologies easily allow these issues is beneficial to those in power. Power centers do not want real info to flow freely to the people and to enrich the information with new information added on it. Instead, they wanted the information to be blocked from the very first moment of its release. It is seen that The Obscurantism function has been activated in Turkey by blocking the news through the RTÜK (Radio Television Supreme Council) or the courts. Obscurantism function is based on the fact that an event or news is not learned by others and is ignored. Thus, it becomes possible to deliberately prevent the truth from being known by some classes and segments of the society. Aristotle's Obscurantism function is based on the fact that an event is learned by others and the information is not ignored. If it is desired to have a science that starts with a proof, Aristotle stated that it is not enough to have a great deal of knowledge about the principles of proof, and he also stated that the principles that will create the opposite and result comparison should also be included in the science. The inhibition of knowledge from the very beginning prevents it from being nourished and being knowledge. With the development of technology, powerful media structures and states have gained the opportunity to control the news flow more easily.

In this article claims that the news was prevented from being fed in various ways from the very beginning, based on Aristotle's idea of Obscurantism. For this purpose, new bans in Turkey were examined and it was tried to reveal the relevance of broadcast bans with the idea notions of Obscurantism. In the article, the deduction method was used based on the idea of Obscurantism. It has been stated that the publication bans are the result of this thought. It is claimed that in recent years, sanctions have been taken by the courts for the implementation of this function in Turkey and the continuation of the news has been eliminated due to the practice of Obscurantism.

When the court decisions regarding the broadcasting bans are examined, it is seen that the provisions of both the press law and the law on the Radio and Television Corporation and Broadcasting Services have been expanded and various decisions have been taken. In the court decisions examined, it is seen that the court decisions were taken for reasons such as national security, protection of the family, the safety of the investigation, organized crimes, prevention of box office success, broadcasting contrary to general moral principles, praising crime and criminals. Blocking the news from the very beginning causes the governments to be deprived of proof by removing the lead of knowledge. Thus, the prohibition of a wide area of communication, while a part of it should be limited, is seen as a restriction of the freedom area. While the practice of Obscurantism causes a small number of people to know the truth, a large part of the society is deprived of information and causes a lack of discussion, no exchange of ideas, no accumulation or evaluation of information, and thus information dissolves. Thus, by blocking information, the way of thinking in detail, making analysis and interaction is blocked. It is seen that the decisions of the new bans are also taken on the issues that the legislator did not foresee or specify. Broadcast bans are more than just bans. The new bans create a censorship effect from the beginning, leaving them with traditional censorship practices. These decisions, which have the nature of forward-looking censorship, prevent the formation of news by feeding and revealing the truth.